

Dit was CurieuzenAir

**/ BRAL'S KIJK OP HET GROOTSTE BURGERONDERZOEK OOI
NAAR LUCHTKWALITEIT IN BRUSSEL /**

Dit is een publicatie van BRAL - Stadsbeweging voor Brussel

V.U.: Tom Lootens, Zaterdagplein 13, 1000 Brussel

Wettelijk Depot: D2022/1969/02

Redactie / Tim Cassiers, Olivier Dikuta, Florence Lepoudre, Maya Maes, Raf Pauly, Piet Van Meerbeek

Hoofdredactie / Maya Maes, Raf Pauly

Eindredactie / Maya Maes, Tim Cassiers, Lieselotte Gevens

Vertaling / Stéphanie Loute

Foto's / BRAL, CurieuzenAir, Chercheurs d'Air, Bruxsel'Air, Sociaal-Kulturele Raad Heembeek Mutsaard, Uilenspiegel.

De teksten en beelden zijn gepubliceerd onder licentie CC-BY-NC-SA 4.0.

Deze publicatie gebruikt papier uit verantwoord beheerde bossen en vegetale inkt.

CurieuzenAir was een initiatief van de Universiteit Antwerpen, stadsbeweging BRAL en Université Libre de Bruxelles, in nauwe samenwerking met Bloomberg Philanthropies, Leefmilieu Brussel, De Standaard, Le Soir, en BRUZZ.

Lees deze publicatie online op www.bral.brussels/curieuzenair.

Vous pouvez lire cette publication en français sur notre site,

www.bral.brussels/fr/curieuzenair.

Extra publicaties kan je bestellen via 02 217 56 33 of info@bral.brussels

BRAL - Stadsbeweging voor Brussel vzw

Zaterdagplein 13 bus 1, 1000 Brussel

info@bral.brussels

www.bral.brussels

Stadsbeweging voor Brussel

Mouvement urbain pour Bruxelles

An urban movement for Brussels

RÉGION DE BRUXELLES-CAPITALE
BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Bloomberg
Philanthropies

DIT WAS CURIEUZENAIR

BRAL'S KIJK OP HET GROOTSTE
BURGERONDERZOEK OOI NAAR
LUCHTKWALITEIT IN BRUSSEL

	<u>Dit was CurieuzenAir</u>	4
	<u>EEN GESCHIEDENIS VAN DE BURGERBEWEGING ROND LUCHTKWALITEIT IN BRUSSEL</u>	6
	<u>VOLKSBUURTEN CURIEUS OVER LUCHTKWALITEIT</u>	20
	<u>STIPPENKAART</u>	24
	<u>CURIEUZENAIR LEGT GROTE VERSCHILLEN IN BRUSSELSE LUCHTKWALITEIT BLOOT</u>	26
	<u>VERSLAG POLITIEK DEBAT CURIEUZENAIR</u>	34
	<u>WAT BRENGT DE TOEKOMST?</u>	38

Dit was CurieuzenAir

De luchtkwaliteit in Brussel verschilt sterk van straat tot straat. Hoe zit het in jouw straat? Dat heeft CurieuzenAir gemeten, het grootste en meest 'ijnmazige burgeronderzoek ooit naar de luchtkwaliteit in Brussel. Op 3.000 plaatsen brachten we de concentratie aan stikstofdioxide in de buitenlucht in kaart. En daarbij kregen we de hulp van evenveel - neen, eigenlijk veel meer - Brusselaars.

Burgerwetenschap doe je niet in je eentje

Op 25 mei 2021 lanceerden we de eerste oproep. Bij het afsluiten van de inschrijvingen voor CurieuzenAir BXL op zondag 13 juni 2021 stond de teller op 5.578. De Brusselaar was duidelijk enthousiast om zelf mee de luchtkwaliteit in kaart te brengen.

De metingen startten op zaterdag 25 september 2021 en duurde 4 weken. Meedoen was eenvoudig: de deelnemers bevestigden een paneel met meetbuisjes aan de buitenkant van hun raam. Ze ontvingen hiervoor een kant-en-klaar meetpakket met duidelijke instructies. Op 23 oktober 2021 verzamelden we terug alle meetbuisjes. Op 18 maart 2022 kregen de CurieuzenAirs hun eigen meetresultaat van de luchtkwaliteit in hun eigen straat en kon iedereen alle resultaten lezen in de kranten en op onze website.

CurieuzenAir was een initiatief van de Universiteit Antwerpen, stadsbeweging BRAL en Université Libre de Bruxelles, in nauwe samenwerking met Bloomberg Philanthropies, Leefmilieu Brussel, De Standaard, Le Soir, BRUZZ en DPD.

www.curieuzenair.brussels

CurieuzenAir maakte deel uit van het Brussels Clean Air Partnership, een initiatief gefinancierd door Bloomberg Philanthropies. Dit initiatief bracht universiteiten, ngo's en lokale overheden samen om via een wetenschappelijk gefundeerde en gecoördineerde aanpak de luchtkwaliteit in het hele Brussels Hoofdstedelijk Gewest te verbeteren.

In kader van het Brussels Clean Air Partnership werkte CurieuzenAir samen met andere Brusselse projecten rond luchtkwaliteit zoals Chercheurs d'air en BabelAir. CurieuzenAir was geïnspireerd op de CurieuzeNeuzen projecten die reeds eerder met groot succes doorgingen in Antwerpen in 2016 en Vlaanderen in 2018.

Wat was de rol van BRAL in CurieuzenAir?

BRAL werkt al lange tijd samen met de Brusselaars om de luchtkwaliteit te verbeteren. CurieuzenAir was de volgende stap in deze strijd. Naast onze medewerking bij het opzetten van de mediacampagne, hebben wij specifiek samengewerkt met medische centra, gemeenschapscentra, buurthuizen en verenigingen tegen armoede. Mensen die in armoede leven, worden ernstiger getroffen door luchtverontreiniging, dus hun deelname was zeer belangrijk voor ons. Daarom organiseerde BRAL groepsgesprekken in deze organisaties. Met CurieuzenAir deed BRAL waar het goed in is: alle Brusselaars samenbrengen voor een betere luchtkwaliteit en een leefbare stad.

In deze publicatie brengen we alles samen voor de leden van BRAL: een overzicht van de luchtkwaliteitsbeweging in Brussel, het project CurieuzenAir met een bespreking van de resultaten, de bijdrage van BRAL in meer detail, het verslag van het politieke debat dat we organiseerden en een blik op de toekomst. Want luchtkwaliteit blijft ook de komende jaren een belangrijk thema voor BRAL.

Veel leesplezier!

1 EEN GESCHIEDENIS VAN
DE BURGERBEWEGING
ROND LUCHTKWALITEIT
IN BRUSSEL:

HOE ACTIEVE BURGERS LUCHTKWALITEIT OP DE AGENDA HEBBEN GEZET

Met CurieuzenAir kwam BRAL samen met haar partners (UA, ULB, Bruzz, Le Soir en De Standaard) op 18 maart naar buiten met de resultaten van haar grootste citizen science project tot nu toe. Maar wanneer en hoe werd luchtkwaliteit een strijdpunt voor BRAL, en bij uitbreiding de Brusselaars?

Muiterij in Heembeek

Voor BRAL is luchtkwaliteit al jaren een belangrijk thema. De eerste stappen rond het thema zetten we met de komst van de verbrandingsoven in Neder-Over-Heembeek.

De verbrandingsoven kwam er in 1985 en verbrandde alles wat mensen niet meer wilden. Er was geen filter en de schadelijke vlokjes dwarrelden neer over Neder-Over-Heembeek. In 1989 maakten de Sociaal-Kulturele Raad Heembeek Mutsaard, K.A.V, B.G.J.G., K.B.G, Chiro, Jeugdhuis De Klink met de steun van Bond Beter Leefmilieu en BRAL een raamaffiche "Stop de vervuiling!" (zie foto) en organiseerden we een debat. In het tijdschrift "Uilenspiegel" schreef sterkhoudster Jean-Pol Van Steenberghe (tot op heden nog steeds gewaardeerd bestuurslid van BRAL), een reeks artikels om de Heembekenaars te waarschuwen over de gevaren van deze vervuiling door verbranding, zoals het vrijkomen

van waterstofchloride. *"Zet je vuilbak buiten in Ukkel en je probleem is opgelost. Maar voor de Heembekenaars begint het dan maar."* Wetende dat de BIM, het huidige Brussel Leefmilieu, dit beleid mee goedkeurde destijds, en dat de bijnaam voor milieuminister Gosuin de "Brusselse Minister van Milieubeloften" was, dan weet je dat we van ver komen.

Muiterij in Heembeek door de Werkgroep Leefmilieu Heembeek (officieel lid van BRAL) en andere partners in crime was dan ook wat het tijd deed keren: een optreden op een aak in het kanaal; de vervuiling vangen met emmers water, opdrogen en opsturen naar de administratie; 's nachts gaan filmen op het containerpark, protesteren met spitante borden tegen vrachtwagens die onbedekt afval vervoeren (met een bekende Heembekenaar voor wie hem herkent), zelfgemaakte meters om te peilen naar onze vervuiling, *you name it, we did it*. Hun acties kwamen bijna elke week in de gazet en het werkte, de denoxfilter die NOX uit de lucht haalt, werd geïnstalleerd en ook de Europese limieten moesten stilaan gerespecteerd worden.

Rechtszaak ozonpieken

Ook voor 1999 schreven we perberichten over de overschrijding van de limieten van fijnstof. In de zomer van het jaar 2000 spanden stadsbewegingen BRAL

en Inter-Environnement Bruxelles (IEB) een rechtszaak aan tegen de Brusselse en federale overheid omwille van ozonpieken in Brussel. We beriepen ons toen als rechtsgrond op de plicht van de overheid om onze gezondheid te beschermen. (Vergelijk dit met de grond van de Clean Air Case hieronder.) We hebben die rechtszaak toen verloren, de rechtszaak werd onontvankelijk verklaard door voornamelijk procedurele redenen. Toch leverde de rechtszaak de kans om het thema luchtvervuiling te politiseren, want de rechter oordeelde niet dat de grond van de zaak, de urgentie om iets te doen aan de luchtvervuiling, niet terecht was. Beleidsmakers, op hun beurt, namen sommige van de voorgestelde maatregelen over.¹

Vanaf 2005 legde de Europese Unie ons een maximumwaarde op voor fijnstof. Uit het jaarverslag van BRAL van 2006: *“Al het eerste jaar gaan we fluks over dat plafond. En het ergste is: Brussel en België hebben nauwelijks of geen plannen om de concentratie fijnstof te doen dalen. Voorzichtige stappen om het openbaar vervoer of de fiets te promoten zijn ok maar onvoldoende. Ook de eigen administratie rekent haarfijn uit dat die maatregelen weinig effect zullen hebben op de luchtkwaliteit. Maar niemand durft te raken aan koning auto. Dus doet Bral het maar.”*

We werkten toen een volledig luchtkwaliteitsplan uit, in samenwerking met onze zusterorganisatie Inter-Environnement Bruxelles. De tien punten van het plan stelden we voor op de radio en tijdens een debat op tv-Brussel, vervolgens zaten we mee aan tafel om een noodplan uit te denken. “Wel, wij denken vooral aan een ‘structureel noodplan’.” Ook zaten we in 2006 in de stuurgroep van VIBE (Vlaams Instituut voor bio-ecologisch bouwen) over een instrument over luchtkwaliteit binnenshuis.

In de jaren erop won het thema steeds meer aan gewicht. In 2007 stelden we aan de kaak dat de concentraties fijn stof niet meer daalden. Elk jaar grepen we ook de Autoloze zondag en de Week van de Vervoering aan om actie te voeren. Andere actualiteitsmomenten die we aangrepen waren dieselgate (in 2015 en met een verjaardagstaart voor Febiac 3 jaar later in 2018) net als het autosalon (onder andere in 2009, 2011, 2020, 2022).

In 2010 voerden we actie om een betere luchtkwaliteit te vragen. Via de ludieke stofzuigeractie riepen we op om werk te maken van de nodige modal shift en een vermindering van de autodruk. Meer dan 10 jaar later kloppen we nog steeds op dezelfde nagel.

¹ <https://www.bruzz.be/milieu/vub-onderzoeker-brusselaars-al-vijftig-jaar-betrokken-bij-schone-lucht-2021-12-20>

luchtkwaliteit meten. De resultaten van dat onderzoek presenteerden we in oktober 2016 in de Beursschouwburg, bij de kick-off van de ruimere meetcampagne.

Clean Air BXL: een rechtszaak door burgers

Eveneens in 2010 kondigde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een eerste plan aan voor periodes waarin er te veel smog was. BRAL reageerde, het beleid was veel te laks en gebruikte veel lagere drempelwaarden dan het Europese mikpunt. Vandaag zijn de waardes opnieuw het middelpunt van debat. Zal Europa de Wereldgezondheidsorganisatie (WGO)-normen overnemen? Nu we steeds meer te weten komen over de impact van de luchtkwaliteit op onze gezondheid, is het ook nodig ons daaraan aan te passen.

Enkele jaren later, in 2015 ging BRAL onder de naam ExpAIR een partnerschap aan met Leefmilieu Brussel. Dat project zou later uitgroeien tot een grote meetcampagne over heel Brussel. Op dat moment was het de eerste ervaring van BRAL met citizen science en richtte het zich enkel op de Anspachlaan. BRAL rekruteerde vrijwilligers om op verschillende momenten rond te lopen met een toestel dat black carbon (roetdeeltjes) meet. Daarmee wilden we samen met Leefmilieu Brussel het effect van de voetgangerszone op de

Ondertussen ontstond een eerste burgerbeweging rond luchtkwaliteit. In 2015 merkte Karin De Schepper hoe de luchtkwaliteit haar parten begon te spelen tijdens het fietsen. Samen met enkele andere burgers, waaronder Lies Craeynest, besloot ze actie te ondernemen onder de naam Schone Lucht Brussel Air Propre. Later werd het eerder bekend als Clean Air BXL. Door middel van ludieke acties probeerden ze het thema op de politieke agenda te zetten. Ze voerden onder andere actie aan het parlement waar ze vuil water opdienden aan de politici om de vergelijking te maken met de lucht die onzichtbaar vervuild is. Een vuil glas water zou je nooit opdrinken, waarom staan we dan wel toe dat de Brusselaars vervuilde lucht inademen? BRAL ondertekende hun open brief in 2015 en in december protesteerden we samen bij de Europese milieuministers.

De creatie van het plan Lucht, Klimaat, Energie (LKE) van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de voorbereiding van de COP21 uit 2015 in Parijs was voor

hen een opportuniteit om te hameren op het belang van maatregelen die de luchtkwaliteit konden verbeteren. Clean Air BXL startte een petitie om daadkracht te eisen in het dossier. De petitie, gelanceerd in het midden van de zomervakantie van 2015 en die BRAL meecommuniceerde, kreeg op korte tijd 10,000 handtekeningen. Clean Air BXL voerde in dat jaar ook metingen uit. Maar op dat moment leefde het thema nog helemaal niet onder politici. Het werd aan de kant geschoven met de gevleugelde woorden van minister Piqué: *“In China is het er veel erger aan toe”*.

Omdat ze op deze muur van onwil botsten, besloten ze in 2016 nieuw leven te blazen in hun initiële idee: naar de rechter stappen tegen de overheid wegens nalatigheid. Op aanraden van BRAL vroegen ze Client Earth, een advocatenkantoor dat strijd voor een gezondere en klimaatrobustere wereld, om samen een rechtszaak aan te spannen tegen het Brussels Gewest. Het proces bestond uit twee delen. Als rechtsgrond argumenteerden ze dat Brussel de Europese wetgeving niet nakwam. Ze trokken enerzijds in twijfel dat de luchtkwaliteitsmetingen correct verliepen, aangezien de overheid geen metingen uitvoerde op de meest vervuilde locaties in Brussel. Anderzijds stelden ze het Brussels Lucht, Klimaat en Energieplan in vraag, omdat het niet voldeed aan de Europese Air Quality Directive. Voor Clean Air BXL was het toenmalig LKE-

Plan een keuzemenu van opties zonder budget, verantwoordelijkheden noch verbintenissen.

Door het aanspannen van de rechtszaak leken politici hen eindelijk serieus te nemen. De rechtszaak ging van de Brusselse rechtbank naar Europa en terug. De rechtbank van eerste aanleg gaf Clean Air BXL uiteindelijk gelijk: alle meetstations binnen Brussel moeten voldoen aan de Europese normen. Dat de gemiddeldes van de meetstations over het hele grondgebied voldoen aan de norm, is niet genoeg. Client Earth toonde aan dat de overtreding in één meetstation (in casu Troon) de nood aantoonde van een beleidsplan met concrete doelen. Het Europese Hof bevestigde een jaar later de interpretatie van Client Earth en schiep op die manier een precedent. Ze stelden duidelijk in 2019: *“Het naleven van de grenswaarden voor luchtverontreiniging moet worden beoordeeld in meetstations waar de blootstelling van de bevolking aan verontreiniging het grootst is, en niet aan de hand van een gemiddelde over een gebied”* (eigen vertaling).

We springen een aantal jaren verder, begin 2021. Tijdens de tweede zitting die volgde op deze uitspraak, kon de Brusselse rechtbank van eerste aanleg de overtreding niet bevestigen. De jaarwaarde van meetstation Troon was immers onder de EU-norm gezakt. De hogere waardes gemeten in meetstation Wetstraat

konden helaas niet in aanmerking genomen worden, omdat dat station niet gehomologeerd/bekrachtigd is.

In haar oordeel verplichtte de rechtbank daarom het gewest om een meetstation te installeren op de meest vervuilde plaatsen. Er zijn na de uitspraak meerdere stations geïnstalleerd. Eind 2022 telt het Gewest 17 stations in plaats van 11 daarvoor. De nieuwe meetstations zijn gelegen aan de Regentlaan, de Zuidlaan, de Lakensestraat, Groot Eiland, de Huidevetterstraat/Rue de Tanneurs (Brussel) en de Keizer Karellaan (Ganshoren).

Hoewel de rechtszaak verschillende zaken in gang heeft gezet, waren ze bij Clean Air niet tevreden met hoe het sociale aspect al te vaak vergeten wordt in de beleidsmaatregelen. Ze hoopten dat CurieuzenAir opnieuw een impact kon hebben om het beleid in de juiste richting te sturen.

“Ik hoop dat er vragen zullen komen naar de politici, wat zijn jullie van plan? En mét de sociale context van Brussel in het achterhoofd.”

KARIN DESCHEPPER, CLEAN AIR BRUSSELS

BRAL, s parallele bewegingen

Met Clean Air BXL kwam de eerste grote bewustwording rond luchtkwaliteit in onze hoofdstad. Het zette een grotere burgerbeweging in gang. Het belang van parallele gebeurtenissen wordt ook onderstreept door Lies en Karin. Op die manier kon de politiek hen niet meer weglachen.

BRAL ondersteunde de vraag van burgergroepen door hen te helpen om de luchtkwaliteit te meten. ExpAIR vloeide voort uit het experiment in de voetgangerszone (zie boven). Samen met Leefmilieu Brussel wilden we nu luchtkwaliteit over de hele stad meten. Met opnieuw de black carbon meettoestellen aan de broeksriem gesespt, wandelden, fietsten en reden burgergroepen de stad door, onder andere in samenwerking met European Union Cycling Group. Een groep van werknemers uit de Europese wijk start met metingen tijdens hun woon-werk

verplaatsingen om de toestand in de wijk tussen Schuman en Wet te evalueren. Zo verzamelden ze data om een gedetailleerder beeld te krijgen van de luchtkwaliteit in de stad. Hoe is het straat per straat gesteld met de luchtkwaliteit en welk effect heeft dat op de stad?

Dit mondde in 2017 uit in het ExpAIR-rapport van Leefmilieu Brussel.

BRAL deed meer dan dat louter meten. Het meten was een aanleiding om groepen samen te brengen, dieper in het onderwerp te duiken om kennis te vergaren, en te mobiliseren rond luchtkwaliteit.

Bruxsel,Air

Eén van die groepen zou uitgroeien tot een tweede brede burgerbeweging voor betere lucht in Brussel: Bruxsel'Air. Bruxsel'Air startte toen Benjamin François en Lucas Demuelenaere zich vragen stelden bij de slechte luchtkwaliteit. Het leek op dat moment nog erg moeilijk om metingen uit te voeren. Dankzij BRAL, die al erg gevoelig was voor het thema, konden ze rond de tafel zitten met gelijkgezinden. Tegelijkertijd voelden ze de nood om actie te voeren. In februari 2017 deden ze hun eerste actie: ze plaatsten maskers op zo'n 400 standbeelden in de stad met een grootschalige communicatie-campagne. In juni 2017 volgde een

buggyparade. Met achter de schermen de BRAL'ers paraat om te helpen.

Daarna zijn ze hun lobbywerk gestart en hebben ze de verschillende politieke niveaus geïnterpelleerd. Net zoals de ervaring van Clean Air BXL, werd het duidelijk dat er nog weinig bewustzijn was bij de politici. Maggie De Block antwoordde hen zelfs: *"de luchtkwaliteit is geen gezondheidsprobleem"*. De dag van het verdict van de Clean Air BXL rechtzaak hebben ze actiegevoerd aan het justitiepaleis.

Verschillende mensen vormden samen "clean air now" met hun smartphones en aanstekers, gefilmd door een drone. Ze hebben ook een festival georganiseerd rond luchtkwaliteit, revolutionair. Hun laatste actie was de apero in de Wetstraat in 2019.

Volgens Benjamin is de grootste verdienste de bewustwording rond luchtkwaliteit en dat het thema op de

politieke agenda kwam. En dat mag je letterlijk nemen: in 2018 werden Brussels'Air, BRAL, Greenpeace, IEW, Straten-Generaal et Ademloos uitgenodigd in de Belgische Senaat. Daar hielden we een vurig pleidooi voor een Interministerieel Comité voor de Luchtkwaliteit, want luchtkwaliteit overstijgt de grenzen van de Belgische politiek. Het verslag van de Senaat kan je hier lezen².

“Tu ne peux pas être contre la qualité de l'air.”

BENJAMIN FRANÇOIS, BRUXSEL/AIR

Terug naar het resultaat van ExpAIR. Naast de groep van Brussels'Air, was er ook de chouchou-groep, waarbij BRAL de problematiek van luchtkwaliteit bracht bij de mensen en in de buurten waar de impact op de gezondheid het zwaarst weegt. Hoe dat meten in zijn werk ging, kan je lezen in de getuigenis van Habiba³. Via medische huizen en buurthuizen focusten we ons in eerste instantie op de Marollen en Anneessens.

Deze ervaringen sterkten BRAL om een stapje verder te gaan. Hoewel het meten van *black carbon* goed verliep, waren de mogelijkheden beperkt om nog meer

mensen warm te maken om kennis op te doen. Het protocol van Leefmilieu Brussel was omslachtig, het aantal toestellen beperkt en duur, en dit alles bood mensen weinig mogelijkheden om zelf op onderzoek uit te gaan. Daarom besloot BRAL zelf fijnstof te gaan meten in een volgend project, AirCasting, in partnerschap met Cosmopolis (VUB). Het maakte onderdeel uit van een Europees actie-onderzoek, Smarterlabs. Dit avontuur gaf ons de mogelijkheid om drie jaar lang (2016-2019) de kracht van citizen science grondig te verkennen. Hierbij maakten we gebruik van de Airbeam van het New Yorks HabitatMap. De apparaatjes waren dan misschien iets minder betrouwbaar, het startte wel vanuit de be/geleefde ervaring van de burgers zelf. Makkelijk te gebruiken met een app op de smartphone, werd de nieuwsgierigheid van de burgers geprikkeld. Via cocreatie, onderzoek en actie werd er veel kennis verspreid.

Bekijk de video's van de AirCasters om te begrijpen hoe het meten hun leven veranderde op www.bral.brussels/aircasting. Ga mee op wandel met de Piek-a-boo-video's op www.bral.brussels/piekaboo

² www.senate.be/informatieverslagen/6-391/Senaat_verslag_luchtkwaliteit-2018.pdf

³ www.bral.brussels/habiba

“Explique-moi, j’oublie. Montre-moi, je retiens. Offre-moi l’expérience, je comprends.”

HABIBA UIT DE BRAL-PUBLICATIE

“CITIZEN SCIENCE”

We deden zelf ook een duit in dat zakje. Uit deze projecten waarbij de luchtkwaliteit werd gemeten kwam de nood aan kennis naar voren. Daarom bundelde BRAL in 2017 verschillende bronnen in het boekje ‘Luchtkwaliteit: weten om te ageren’. Met de Bralpublicatie “Citizen science. Collective knowledge empowers” uit 2019 legden we onze manier van werken uit.

Met deze verzamelde kennis konden de burgers ook het politiek debat beïnvloeden.

We gingen in 2018 aan de slag met ons vernieuwende concept van een “citizen lobby”. Zo’n vijftigtal burgers waren in direct contact met zo’n 20-tal parlementariërs van alle politieke partijen om het onderwerp te bespreken. We brachten burgers en politici samen in drie fases. De eerste stap was een speeddate: wie van de politici kon de burger verleiden? In een tweede stap waren de burgers de coaches van politici. We tekenden een heel scala van mogelijke maatregelen uit. Politici kozen er één en werkten die uit, hierin bijgestaan door

burger-experten. Het parlement, vaak de plaats voor partijpolitiek gekrakeel, werd zo een plaats van dialoog tussen burgers en politici, over de partijgrenzen heen. Dit was een goede voorbereiding voor stap 3: een publieke evaluatie in november 2018.

Voor Liévin Chemin, ex-medewerker van BRAL, toonden deze projecten de kracht van cocreatie.

“We ontwierpen een methode om te reageren, mobiliseren en problematiseren rond gezondheid en luchtkwaliteit. Die methode heeft ons de mogelijkheid geboden om veel verder te gaan dan enkel het problematiseren van het autoverkeer.”

LIÉVIN CHEMIN, EX-MEDEWERKER VAN BRAL

De burgerbeweging breidt uit: het ontstaan van Filter Café Filtré

In maart 2018 brengt “Pano” een reportage over de luchtkwaliteit in Belgische scholen naar aanleiding van een onderzoek door Greenpeace “Mijn lucht, Mijn school”, waar BRAL partners was. We legden contacten met de Brusselse scholen en werkten mee aan het rapport.

Enkele ouders van kinderen in de Maria-Boodschap basisschool (één van de 222 onderzochte scholen) besluiten spontaan actie te voeren en sluiten de volgende ochtend de straat af. Het protest blijft niet bij één school, in de maanden daarop nemen maar liefst 170 scholen deel aan de ludieke acties op vrijdagochtend. De burgerbeweging Filter Café Filtré is geboren.

Naast actievoeren wil Filter Café Filtré via ontwerpend onderzoek concrete oplossingen en ruimtelijke toekomstvisies

ontwikkelen en aan het beleid en bewoners aanreiken. In juni 2018 vond de eerste ‘Air for Schools’ workshop plaats en werd het Filter Café Filtré ‘Atelier’ (Fcf-a) opgericht. Volgens FCF-a moet een betere luchtkwaliteit aan veel verschillende thema’s worden gelinkt zoals mobiliteit, kindvriendelijke ruimte, leefbare steden, verkeersveiligheid, stedenbouw, ... De sleutel ligt voor hen in de straat en dat is dan ook hun focus.

FCF-a zet sterk in op verbeelding. Tijdens workshops worden ontwerpen gemaakt die tonen wat er mogelijk is. Zo kregen de kanaalzone, de Keizer Karellaan en het Bareel van Sint-Gillis al een nieuwe toekomstvisie. Maar ze gaan verder dan ontwerpen. Via tactical urbanism willen ze mensen ook daadwerkelijk laten proeven en voelen wat een andere invulling van de publieke ruimte betekent. In de zomer van 2020, toen de nood aan publieke ruimte hoog was door de lockdown, startten ze het zomerstraat experiment in de ruePICARDstraat. Het jaar daarna brachten ze met OpenStreets21, een samenwerking met Brusselse cultuurhuizen en Cultureghem, naast het verbeeldingsatelier ook cultuur en samen koken in zeven Brusselse zomerstraten. Het potentieel van de straat moet je kunnen ervaren om verandering mogelijk te maken. Een goede luchtkwaliteit blijft de insteek achter alle acties van Filter Café Filtré Atelier.

cc: Filter Café Filtré Atelier

Het Andere Atelier

Filter Café Filtré, Heroes for Zero en BRAL grijpen in 2020 en 2021 de Staten-Generaal voor Verkeersveiligheid aan om 'Beyond Vision Zero' te creëren. Onder de naam "Het Andere Atelier", werken ze samen aan een reeks lezingen met internationale experts, boots on the ground-wandelingen en een cocreatief atelier. Dit mondt uit in een publicatie met concrete voorstellen voor een verkeersveilige, duurzame en leefbare stad. In 2022 gingen we hier mee verder, deze keer met een focus op de circulatieplannen. Meer info vind je op [www.filtercafe.nl](#).

"We zullen zoveel mogelijk op dezelfde nagel blijven kloppen tot er effectief iets verandert."

LOTTE LUYCKX, FILTER CAFÉ FILTRÉ

In 2019 organiseert BRAL een Staten-Generaal van de Luchtkwaliteit. Een wetenschappelijke conferentie, een Aircathon, een Kiddical Mass, FilterCaféFiltré acties, toon- en debatmomenten met burgercollectieven, een politiek debat, de kers op de taart van één jaar citizen lobby, ... De eerste Staten-Generaal van de Brusselse Luchtkwaliteit was het allemaal. Maar het was bovenal een teken van de goesting van de burger, de wetenschapper, de praktijkwerker, de beleidsmaker om samen onze stad anders te denken. Voor haar leefkwaliteit en onze gezondheid. Die goesting van de beweging tekenden we ook in de Myst'AIR-strip. Als de Staten-Generaal één overkoepelende ambitie had, dan was het wel om - één maand voor de verkiezingen - de inzet op luchtkwaliteit te bevestigen. Een politiek debat was daarom het perfect slotakkoord. Tijdens deze sessies merkten we dat alle partijen het belang van goede lucht beseften, en dit ook zagen als een van dé uitdagingen voor de de regeerperiode 2019-2024. Eindelijk!

“Ons project heeft aangetoond dat er gedurende heel het jaar een probleem is met luchtkwaliteit, maar we weten niet exact waar allemaal. Dankzij CurieuzenAir kunnen we die plekken aanduiden en naar de beleidsmakers stappen en zeggen: ‘Hier is teveel vervuiling.’”

PIERRE DORNIER, CHERCHEURS D’AIR

Chercheurs d’Air

In 2019 ontstaat Chercheurs d’Air uit Brussel’Air. Ze voerden meteen de druk op politici op met persberichten en sociale media berichten, soms gedeeld met BRAL. Door hun ervaring met Brussel’Air voelden ze dat luchtkwaliteit leefde onder de burgers en dat het nodig was om metingen uit te voeren.

Chercheurs d’Air heeft de luchtkwaliteit gemeten in 2020-2021. Een jaar lang hebben ze NO₂ gemeten op 134 plekken in het gewest, dit in tegenstelling tot CurieuzenAir van BRAL en haar partners, dat de NO₂ heeft gemeten gedurende een maand over zo’n 3.000 plekken. De verzamelde data van beide projecten werken dus aanvullend. Net zoals Filter Café Filtré zal Chercheurs d’Air zich toeleggen op de straten.

CurieuzenAir

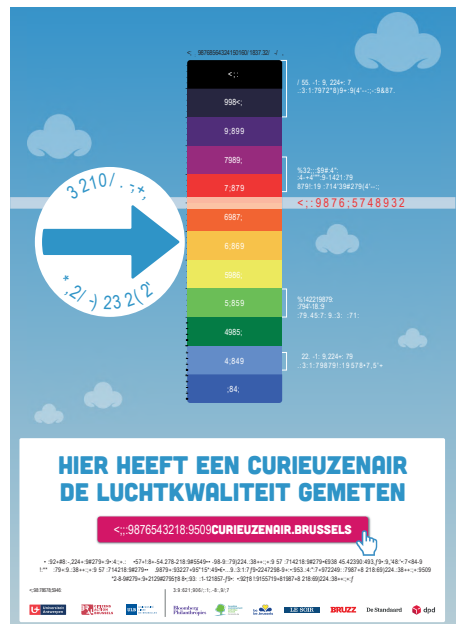
In mei 2018 organiseerden de Universiteit Antwerpen en De Standaard een grootschalig burgeronderzoek naar luchtkwaliteit in Vlaanderen, CurieuzeNeuzen. Brussel bleef daarbij een blinde vlek op de stippenkaart. Liévin, voormalig medewerker van BRAL, legde de eerste contacten met de Bloomberg Foundation, de Universiteit Antwerpen, ULB en Brussel Leefmilieu om ook Brussel in kaart te brengen, toen nog met de Engelse werktitel Curious Noses ...

Mensen die in armoede leven, worden ernstiger getroffen door luchtverontreiniging, dus hun deelname was zeer belangrijk voor ons. Daarom organiseerde BRAL groepsgesprekken in deze organisaties. We hopen dan ook dat het beleid verdergaat met de weg die ze is ingeslagen, want om de nieuwe richtlijnen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WGO) te halen, voor iedereen in Brussel, is er nog veel werk aan de winkel.

CurieuzenAir ging van start in oktober 2021 en was het grootste burgeronderzoek naar luchtkwaliteit in Brussel ooit. Meer dan 5.000 burgers meldden zich aan om mee te doen, waarvan er 3.000 over heel Brussel effectief konden meedoen. In maart 2022 werden de resultaten bekend gemaakt. De luchtkwaliteit is het slechtst op plaatsen met veel verkeer en een slechte ventilatie van lucht: smalle straten met hoge gevels (de 'street canyons'). In Brussel scoren buurten met een hogere bevolkingsdichtheid doorgaans slechter op het gebied van luchtkwaliteit. Bovendien is er een duidelijk verband tussen het inkomen en de luchtkwaliteit op de plek waar je woont: hoe armer de buurt, hoe slechter de luchtkwaliteit. Terwijl het beleid de goede richting uitgaat, is het werk dus nog niet gedaan.

Met CurieuzenAir deed BRAL waar het goed in is: alle Brusselaars samenbrengen voor een betere luchtkwaliteit en een leefbare stad. Dus ook de Brusselaars uit de volksbuurten.

Geef
Eijn's of

IK STIK J'ÉLOUFFE

! PROPERE LUCHT AAN ONZE
DE L'AIR PLUS PROPRE SCHOOL
À NOTRE ÉCOLE !

2 VOLKSBUURTEN CURIEUS OVER LUCHTKWALITEIT

Vaststellingen na 11 ateliers rond luchtkwaliteit: 1) Niet alleen de begoede Brusselaar is bekommerd om vervuiling en gezondheid. (Wat had je gedacht?) 2) Vooral de dames zijn enthousiast; de heren sturen eerder hun kat. BRAL neemt je graag mee voor een wandeling door onze volksbuurten.

“Gek op mijn wijk,,

Maak kennis met Rolande. We ontmoeten haar aan de ingang van haar sociale woonblok aan Ernotte, in Elsene. Rolande is niet meer piepjong en ze is slecht ter been. Ze kan dus niet meewandelen maar ze weet dat we komen en wacht ons op voor een gesprek, wandelstok in de hand. Samen gaan we kijken of het een goed idee is om een meettoestel aan haar gevel te hangen om NO₂ te meten, in het kader van CurieuzenAir.

“Waarom ik luchtvervuiling wil meten?” zegt Rolande. Haar antwoord is snel en spreekt boekdelen: *“Omdat ik geraakt ben door ecologie.”* Ze voegt er nog aan toe: *“Ik heb ook veel ademhalingsproblemen.”* De woonblok van Rolande staat in het groen, naast de spoorweg. Veel vervuiling valt hier niet te verwachten maar ook dat willen we graag checken door te meten. Bovendien ligt haar appartement pal boven de ondergrondse garage van het blok. Misschien spuwen de schoorstenen

van de garage toch meer stikstofdioxide uit dan je zou denken.

De wandeling gaat verder. Buurtwerkster Nazira, van het Project voor Sociale Cohesie (PCS) Akarova, neemt ons mee naar de Dries, een belangrijke as door de wijk. Hier meten zou nuttig zijn en dus vraagt Nazira het even in de bakkerij op de hoek. Nadine hoeft geen 2 keer na te denken. Ze wil graag een meettoestel plaatsen, want, zegt ze, *“ik ben gek op mijn wijk”*.

Van Peterbos tot Sint-Joost

Dit stramien herhaalt zich in de meest uiteenlopende buurten. In sociale woonwijk Peterbos in Anderlecht wacht opbouwwerkster Natalie ons op. In de striemende regen komen een 8-tal vrouwen én (deze keer dan toch) mannen ons vervoegen voor een gesprek en een wandeling rond het thema luchtkwaliteit. Het enthousiasme is opvallend. Deze mensen hebben al meegewerkt aan allerlei projecten voor hun buurt, met onder andere een moestuin. Ze trekken ook energie op zoek naar appartementen of winkels in de buurt die goed gelegen zijn om er een meettoestel te hangen. Rachida, zelf kortademig, troont ons mee en spreekt op straat al haar burens aan om het project uit te leggen.

In Sint-Joost gaan we onder andere op stap met Maison Médicale Atlas en een hele groep van hun patiënten. Hier stapt de kleine maar energieke Yousra, samen met mij, een buurtwinkel binnen aan het Sint-Joostplein en weet de eigenaar te overtuigen om een toestel te hangen.

Een heel levendige groep wacht me op in het sociaal restaurant in de Manchesterstraat in Molenbeek. Ze zijn wel met 20 en ze willen alles weten over luchtvervuiling. En over wat je kan doen om de lucht zuiverder te maken. *“We hebben meer voetgangersstraten nodig!”* zegt iemand. Misschien nog het meest begaan met het leefmilieu is Zahra. Vanuit een Islamitisch-spirituele houding probeert ze mens en natuur in harmonie te brengen. Ze hoopt er een project rond op te zetten en wil alvast graag een meettoestel hangen aan haar woning.

Meer meettoestellen nodig

En zo gaat het verder door half Brussel. In Matonge wandelen we rond met het collectief Jouwari. De Maisons Médicales Kattebroek en Norman Bethune nemen ons op sleeptouw in Sint-Agatha-Berchem en Molenbeek. Vzw Fabrik leidt ons rond in een ander deel van Sint-Joost en Wijkpartneriaat in Schaarbeek. We ontmoeten een groep rond LD3 en eentje rond PCS Radis-Maroles. Overall valt op

dat de buurtwerkers erg gemotiveerd zijn maar vaak zijn de dames het nog meer. Telkens vragen we hoeveel vaste meettoestellen voor stikstof ze denken dat Brussel heeft. De schattingen lopen uiteen maar liggen aan de hoge kant: “2000?” vraagt iemand. Groot is vaak de verbazing als ze horen dat ons Gewest slechts over 11 vaste apparaten beschikt die NO2 kunnen meten. Nu wordt het duidelijker waarom een project als CurieuzenAir hoognodig is.

“Met dank aan alle buurtwerkers en buurtbewoners die meegedaan hebben. We herdenken vooral Bouba, die tijdens de zomer 2021, na de wandelingen, overleden is.”

PIET VAN MEERBEEK

Open brief Molenbeek en Sint-Joost over CurieuzenAir

Eind juni 2021 stuurden we een open brief naar de gemeentes Molenbeek en Sint-Joost-ten-Node. De brief vroeg aandacht voor luchtkwaliteit

bij de circulatieplannen en werd mee ondertekend door de organisaties waar we een atelier voor CurieuzenAir hielden, plus een aantal extra sympathisanten. De brief komt hier op neer:

Slechte luchtkwaliteit veroorzaakt jaarlijks 6.500 voortijdige sterfgevallen in België⁴ en heeft een negatieve impact op de levenskwaliteit van de helft van de Brusselse bevolking⁵. Er is dus nood aan een allesomvattend beleid om de luchtkwaliteit te verbeteren, zodat aan de richtwaarde van de Wereldgezondheidsorganisatie kan worden voldaan en geen enkele Brusselaar het risico loopt gezondheidseffecten van luchtverontreiniging te ondervinden.

CurieuzenAir toont dat niet elke Brusselaar gelijk is voor deze stille moordenaar. Zo blijkt in het algemeen dat de luchtkwaliteit in de centrale delen van de stad (veel) slechter is dan in de tweede kroon. De bevolking van laag-Molenbeek en van Sint-Joost-ten-Node worden systematisch aan slechte lucht blootgesteld.

In Sint-Joost en Molenbeek zijn er verschillende straten waar de luchtkwaliteit de Europese NO₂-norm (40 µg/m³) benadert of zelfs overschrijdt: de lucht is er dus illegaal. In beide gemeentes zijn er niet enkel drukke regionale assen, maar ook street canyons, smalle straten omsingeld

door hoge en dichte gebouwen die de uitlaatgassen beethouden.

Gelukkig kunnen de gemeentes de teugels zelf in handen nemen. De ongezonde delen van hun gemeente die kwetsbare bewoners frequenteren, kunnen ze zelf lokaal genezen. We denken aan de aanleg van schoolstraten of aan het invoeren van speelstraten tijdens het zomerseizoen. De gemeente kan ook autoluwe wijken inwijden met een circulatieplan. Met de resultaten van CurieuzenAir in de hand kan de gemeente het transitieverkeer doorheen de wijk doen verminderen én gericht ingrijpen op de meest vervuilde plaatsen om de uitstoot daar fel te verminderen.

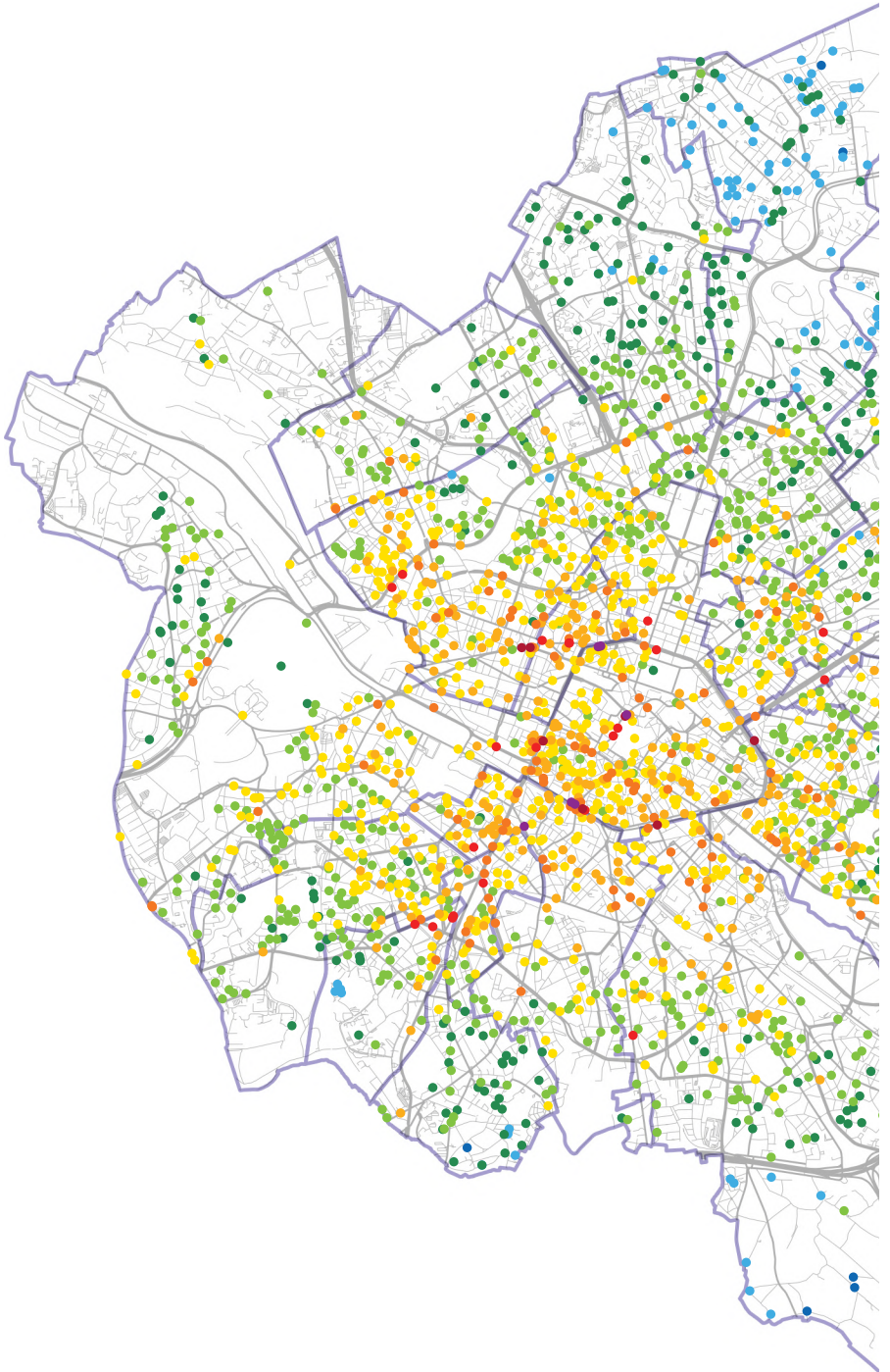
Als de gemeentes de lucht willen verbeteren die hun inwoners inademen, kunnen ze uiteraard beroep doen op ons om de brug te leggen van droom naar daad.

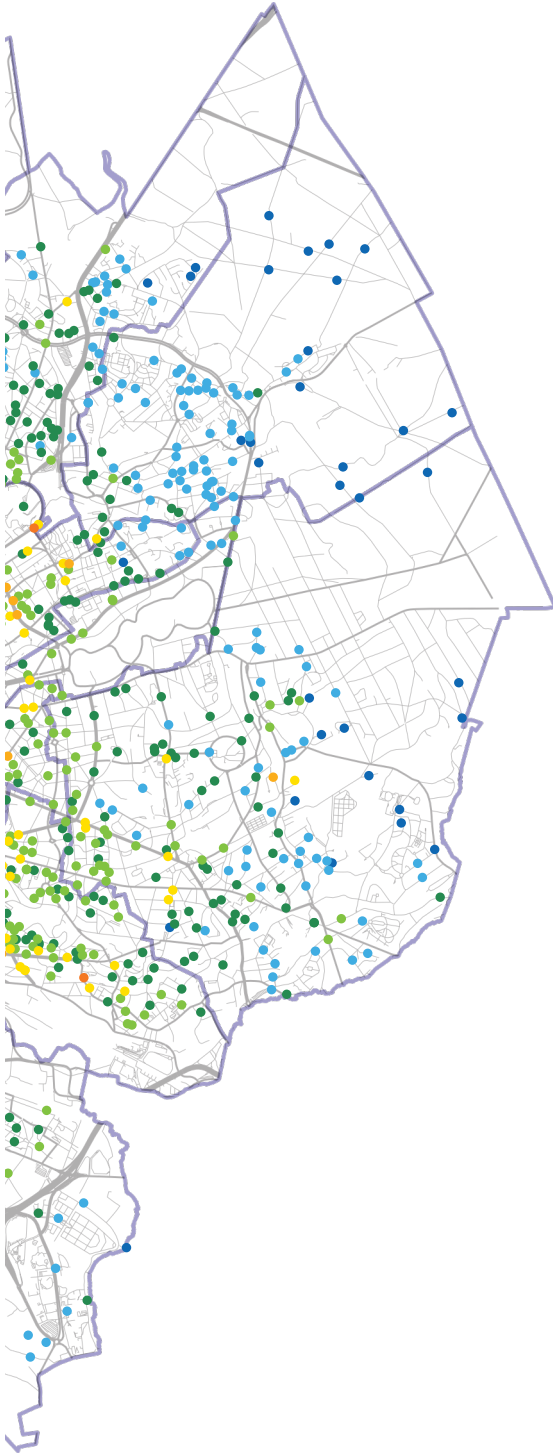
In Molenbeek

BRAL, la Maison Médicale Norman Bethune, Buurthuis Bonnevie, WGC De Brug - La Passerelle, Foyer vzw, La Rue, Atelier Groot Eiland, Molembike, 1080/0

In Sint-Joost-Ten-Node

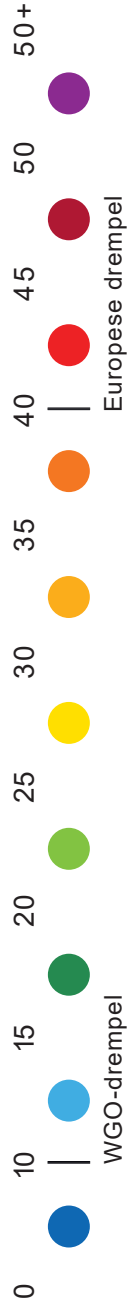
BRAL, Maison de Santé Atlas, EYAD vzw, Fabrik vzw, GC Ten Noey, SJAZOR, 1210/0

Jaargemiddeldeconcentratie stikstofdioxide (NO₂)

In microgram per m³

Wat is NO₂?

NO₂ is een schadelijk gas dat ontstaat bij verbranding in voornamelijk dieselmotoren. Het is een goede parameter om vervuiling door verkeer te meten.

CURIEUZENAIR LEGT GROTE VERSCHILLEN IN BRUSSELSE LUCHTKWALITEIT BLOOT

- Eén maand lang brachten 3.000 Brusselaars de concentratie aan stikstofdioxide in hun straat in kaart, een belangrijke indicator voor luchtverontreiniging door verkeer.
- De unieke dataset van CurieuzenAir toont gedetailleerd de impact van verkeer waarbij socio-economisch kwetsbare wijken vaker te maken hebben met slechte luchtkwaliteit.
- CurieuzenAir toont aan dat de luchtkwaliteit in Brussel is verbeterd, maar dat er nog steeds een grote gezondheidsimpact is.
- CurieuzenAir biedt niet alleen gedetailleerde inzichten voor Brussel, maar toont ook patronen en trends die relevant zijn voor andere Europese steden.

Tussen 25 september en 23 oktober 2021 namen 3.000 Brusselaars deel aan CurieuzenAir, het grootste burgeronderzoek ooit naar luchtkwaliteit in onze hoofdstad. Via een meetopstelling aan hun gevels maten de burgerwetenschappers een maand lang de concentratie stikstofdioxide (NO₂) in hun straat. Het project resulteert in een unieke dataset die de invloed van verkeer op de luchtkwaliteit in Brussel zeer gedetailleerd in kaart brengt. De resultaten lopen uiteen van 'uitstekend, tot 'uiterst slecht,' waarbij het contrast in luchtkwaliteit tussen socio-economisch kwetsbare wijken en groene, welgestelde buurten opvalt.

CurieuzenAir brengt ook goed nieuws: de data tonen aan dat de luchtkwaliteit in Brussel de afgelopen jaren behoorlijk verbeterd is.

Grote en verrassende verschillen doorheen Brussel

Op de interactieve stippenkaart kreeg elk meetpunt een kleur, corresponderend met de gemeten waarde. Op de kaart valt op dat de luchtkwaliteit van buurt tot buurt, en zelfs van straat tot straat sterk verschilt. Van blauwe stippen (0-15 µg/m³; 'zeer goed') tot een aantal gitzwarte punten (>50 µg/m³; 'uiterst slecht'):

de CurieuzenAir-dataset maakt duidelijk dat deze verschillen verklaard worden door de emissies van het Brusselse verkeer.

De laagste NO₂-concentratie van 6,2 µg per m³ werd gemeten in het midden van het Zoniënwoud, een locatie waar amper uitlaatgassen worden geproduceerd. De laagste NO₂-concentratie in bewoond gebied (8,1 µg per m³) werd gemeten aan een gevel in de Vogelenzangstraat in Anderlecht. Een opmerkelijke meting voor een stadsomgeving, waar meetwaarden onder de 10 µg per m³ doorgaans minder vaak worden aangetroffen. Deze meetwaarde duidt erop dat er ook in Brussel woonbuurten zijn met zeer goede luchtkwaliteit.

Aan de andere kant van het spectrum zijn er ook uitschieters. De hoogste meetwaarde (60,5 µg per m³) werd opgetekend langs de drukke Nieuwpoortlaan, en ook langs de Kleine Ring zijn er meetpunten die de grens van 50 µg per m³ voorbijsteken. Deze hoge waarden worden verklaard door een samenspel van druk verkeer en weinig luchtcirculatie door hoge aaneengesloten bebouwing. Olivier Brasseur, expert luchtkwaliteit bij Leefmilieu Brussel, licht toe: *“De hoogste concentraties stikstofdioxide worden bereikt op plaatsen met veel verkeer. Deze concentraties worden versterkt door een canyon effect,*

de aanwezigheid van gebouwen aan weerszijden van de straat, waardoor de verontreinigende stoffen als het ware in de straat blijven hangen. Verrassend zijn de verschillende NO₂-concentraties binnen een en dezelfde straat. Dit kan worden verklaard door de opbouw van de straat, waardoor de wind op sommige plaatsen meer of juist minder vrij spel krijgt.” Daarnaast zorgt stop-and-go-verkeer aan kruispunten en files tijdens de ochtend- en avondspits voor een verhoogde uitstoot en hoge pieken. Dit vertaalt zich naar rode en paarse punten op de CurieuzenAir-stippenkaart.

Telewerk en schoner wagenpark: de luchtkwaliteit verbetert

Dankzij de omvangrijke CurieuzenAir-data kan voor het eerst de blootstelling van de hele Brusselse bevolking aan NO₂ worden ingeschat. En dit is meteen een primeur:

nooit eerder werd dit berekend voor een Europese stad. De grenswaarde van 40 μg per m^3 , zoals vastgelegd in Europese wetgeving, wordt overschreden op 1.4% van de CurieuzenAir-meetlocaties. Omgerekend komt dit neer op 17.000 inwoners in Brussel die op hun woon- en/of werkplek blootgesteld worden aan zeer hoge concentraties NO_2 .

“Het is absoluut niet prettig om te horen dat je op een rode locatie woont of werkt”, zegt professor Filip Meysman (UAntwerpen), coördinator van CurieuzenAir. “Maar dat is tegelijkertijd ook het doel van ons onderzoek: hotspots van luchtvervuiling zichtbaar maken en zorgen dat lokale beleidsmakers de verkeerssituatie kunnen verbeteren. Aan de andere kant zijn we verrast om te zien dat het om een relatief klein percentage gaat. Nog maar twee jaar geleden was dit naar schatting nog zo’n 10% en tien jaar geleden zat zelfs de helft van de Brusselse bevolking nog boven de norm. De officiële meetstations van Leefmilieu Brussel laten eenzelfde, dalende trend zien. De luchtkwaliteit in Brussel is dus duidelijk aan het verbeteren.” De onderzoekers zien een aantal belangrijke verklaringen voor de recente verbetering. Het corona-effect zorgde voor telewerk en dus minder verkeer tijdens de meetperiode. Maar ook het steeds schonere wagenpark, het hogere fietsgebruik en de lage-emissie-zone spelen een rol, en dit zijn blijvende effecten. De CurieuzenAir-data

tonen aan dat dergelijke maatregelen de leefkwaliteit in een grote stad wel degelijk ten goede komen.

Ondanks de bemoedigende meetresultaten mag Brussel niet op zijn lauweren rusten

De Wereldgezondheidsorganisatie presenteerde in september 2021 een nieuwe drempelwaarde: boven 10 μg per m^3 zijn de eerste gezondheidseffecten merkbaar. En dat is dan weer behoorlijk ontnuchterend: op basis van de CurieuzenAir-data woont of werkt 98,4% van de bevolking - oftewel 1.200.000 Brusselaars – bij deze nieuwe grenswaarde op een locatie boven deze gezondheidsnorm.

Alain Maron, Brussels minister van Klimaattransitie, Leefmilieu, Welzijn en Gezondheid: *“CurieuzenAir is een mooi voorbeeld van de kracht van burgerwetenschap. Dankzij alle burgers die aan het project hebben deelgenomen, hebben we een ongeëvenaarde dataset verzameld over de luchtverontreiniging in Brussel, die ons helpt om het probleem in onze stad beter te begrijpen. Hoewel we zien dat de situatie langzaam verbetert, blijven de hoge concentraties nog steeds onaanvaardbaar, en vragen ze om dringende, grondige actie. We moeten ervoor*

zorgen dat iedereen in de stad, waar ze ook wonen en wat ze ook verdienen, schone en gezonde lucht kan inademen."

"Dankzij CurieuzenAir weten we nu wat we voorheen niet wisten. De waardevolle data van CurieuzenAir zullen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Leefmilieu Brussel en het maatschappelijk middenveld in staat zullen stellen om de inspanningen voor schonere lucht verder te zetten," zegt Antha Williams, Global Head of Environment Programs bij Bloomberg Philanthropies. *"Het verder aanpakken van de luchtverontreiniging in Brussel zal levens redden en vooral ten goede komen aan de meest kwetsbaren, waaronder kinderen en ouderen, die het meest vatbaar zijn voor de schadelijke effecten van luchtvervuiling."*

Goede luchtkwaliteit is van belang voor alle Brusselaars

Want de gemeten NO₂-concentraties vertonen opmerkelijke verschillen tussen buurten, straten en soms binnen eenzelfde straat. Onderzoekers van Université libre de Bruxelles legden de CurieuzenAir-data naast sociaaleconomische kenmerken van de verschillende wijken. *"Opvallend is het verschil in luchtkwaliteit tussen de oranje en gele stippen in het centrum en de blauwgroene periferie van Brussel",* legt Dirk Jacobs, professor sociologie

aan de ULB uit. *"De drie wijken met de beste luchtkwaliteit van het gewest zijn gelegen in Ukkel en de drie wijken met hoogste NO₂-concentratie zijn terug te vinden in het stadscentrum en nabij de Kleine Ring."* Buurten met een hogere bevolkingsdichtheid scoren doorgaans slechter op het gebied van luchtkwaliteit. Bovendien is er een duidelijk verband tussen het inkomen en de luchtkwaliteit op de plek waar je woont: hoe armer de buurt, hoe slechter de luchtkwaliteit. *"Ironisch genoeg betekent dit ook dat in de buurten waar het autobezit per huishouden lager is, de luchtkwaliteit toch slechter is door het verkeer in de straat."*

"Hoe verder van het centrum, hoe beter de lucht. Die structuur van ongelijkheid in Brussel herkennen we helaas al te goed."

RAF PAULY, COORDINATOR BRAL

"De resultaten van CurieuzenAir tonen aan dat de gezondheidseffecten voor de Brusselaars ongelijk verdeeld zijn. We zitten niet allemaal in hetzelfde schuitje", aldus Raf Pauly van BRAL, stadsbeweging voor Brussel, en mede-initiatiefnemer van CurieuzenAir. *"Maar het meetresultaat in je straat is niet gelijk aan je eigen*

dagelijkse blootstelling. We brengen maar een deel van onze tijd thuis door. Mensen uit de blauwgroene periferie gaan ook studeren, werken of winkelen in de Vijfhoek. We hebben er dus allemaal belang bij dat de luchtkwaliteit over heel Brussel nog sterk verbetert en daar moeten we volop op inzetten.”

CurieuzenAir: de luchtkwaliteit in Brussel gaat erop vooruit, maar we zijn er nog niet

De resultaten van CurieuzenAir zijn het resultaat van een collectieve inspanning van duizenden Brusselaars. BRAL is bijzonder trots op het geleverde werk. Niet alleen voor deze campagne, maar ook voor de strijd voor een betere luchtkwaliteit die vele Brusselaars in de afgelopen jaren geleverd hebben. Brussel kent een bijzonder sterk en actief middenveld, en zonder hun jarenlange inspanningen om luchtkwaliteit op de publieke agenda te zetten, zou CurieuzenAir er niet geweest zijn.

Wat leren we uit deze resultaten? Dat er vooruitgang is in de algemene luchtkwaliteit in Brussel. Daar zijn we zeker blij mee. Tegelijk is er nog heel wat werk te doen. De stippenkaart toont een grote ongelijkheid in Brussel, tussen een ‘rood-geel’ centrum en een ‘blauw-groene’ rand.

We zien soortgelijke kaarten als we kijken naar economische ongelijkheid, naar de kwaliteit van huisvesting, naar de toegang tot kwaliteitsvolle groene ruimte, naar scholing en werk, ... Dat die ongelijkheid die zo kenmerkend is voor Brussel, ook terugkomt in de CurieuzenAir resultaten is dus jammer genoeg niet verrassend.

De luchtvervuiling treft ons allemaal. Meetbuisjes hangen vast op één plaats, maar mensen zitten natuurlijk niet stil. De CurieuzenAirs hebben vooral gemeten waar ze wonen, maar mensen bewegen zich door de stad om te werken, sporten, ontspannen, ... De impact van de luchtkwaliteit op de publieke gezondheid is van belang voor elke Brusselaar. Bovendien heeft de WGO recent de normen voor stikstofdioxide nog verstrengd, omdat er steeds meer bewijs is dat de gezondheidsimpact al begint vanaf een veel lagere concentratie stikstofdioxide in de lucht dan eerst gesteld (10 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ in plaats van 40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$). Nemen we die nieuwe norm als maatstaf, dan woont, studeert of werkt meer dan 98% van de Brusselse bevolking in een omgeving met een schadelijke luchtkwaliteit.

Wat moet er dan gebeuren? Dat gemotoriseerd verkeer de belangrijkste bron is van NO₂-vervuiling is al lang geweten. Ook de CurieuzenAir campagne geeft opnieuw duidelijk weer dat de

luchtkwaliteit het slechtst is op plaatsen met veel verkeer en een slechte ventilatie van lucht: smalle straten met hoge gevels (de 'street canyons'). Het goede nieuws is dat er al heel wat plannen gemaakt zijn door het Brussels Gewest om de luchtkwaliteit over heel Brussel te verbeteren: er is een mobiliteitsplan met als doel de wijken autoluw te maken (Good Move), en er bestaat al een Lage Emissiezone die vervuilende wagens weert uit Brussel. Dat mobiliteitsplan heeft echter nog heel wat voeten in de aarde. De gemeenten zijn nu aan zet om autoluwe wijken in te richten, zodat er minder doorgaand verkeer in de Brusselse wijken komt, en dus minder uitstoot. Dat proces verloopt ... moeizaam. Er ligt een voorstel op tafel

voor een gewestelijke kilometerheffing om de totale autodruk in Brussel te verminderen (Smart Move). Ook daar lopen de politieke onderhandelingen moeizaam. De Lage Emissiezone is al een hele tijd geïmplementeerd, en heeft zeker haar effect. De vraag is of het niet allemaal sneller en strenger kan?

Laat CurieuzenAir dus vooral de Brusselaars helpen om hun eisen voor een gezonde en leefbare stad kracht bij te zetten. Wie twijfelt aan het draagvlak voor een ambitieus stedelijk beleid, kan je wijzen op de massale mobilisatie van de CurieuzenAirs. BRAL zal alvast mee aan de kar trekken! Jij kan daar bij helpen. Door het beleid te beïnvloeden, door kennis te delen en door te bougeren.

5, VERSLAG POLITIEK DEBAT CURIEUZENAIR

Autoriteiten hebben de verplichting om de bevolking te beschermen. Maar naast normatieve kaders volgens de wetenschappelijke adviezen hebben we ook verbeelding nodig. En o ja, hoe zit het met Smart Move, eigenlijk?

Het politieke debat van CurieuzenAir vond plaats op 23 mei 2022. In het panel: de ministers van Mobiliteit Elke Van den Brandt, van Milieu Alain Maron, Dirk Jacobs (ULB), Annekatrien Verdickt (Filter Café Filtré Atelier), Ugo Taddei (Client Earth), Tim Cassiers (BRAL) en werd gemoderd door Margot Otten. Het is al een poosje geleden, dus we kijken in het verslag maar al meteen ook naar de toekomst. We riepen je op om met ons mee campagne te voeren en af te tellen richting 26 oktober 2022. Dan debatteerden het Europese parlement en de milieuministers over het voorstel van de Commissie over de nieuwe richtlijn rond luchtkwaliteit. Deze richtlijn bepaalt wat de lidstaten nationaal moeten hanteren als doelstelling – evenwel zonder op te leggen over hoe (met welke wetten) ze die doelstelling zullen behalen.

De hond in het kegelspel: de Wereldgezondheidsorganisatie

Stikstofdioxide of NO₂ hebben we gemeten met CurieuzenAir aan de hand van meetbuisjes die een maand hingen

aan de gevels van 3.000 Brusselaars. Het is een indicator voor het effect van verkeer op de luchtkwaliteit. We hebben NO₂ gemeten omdat het een effect heeft op het ademhalingssysteem en onze gezondheid. Slechte luchtkwaliteit veroorzaakt jaarlijks 6.500 voortijdige sterfgevallen in België en heeft een negatieve impact op de levenskwaliteit van de helft van de Brusselse bevolking.

Wat staat er op het spel? We schreven het al eerder: de WGO paste haar advieswaarden aan om te bepalen wat ‘ongezonde lucht’ betekent. En die drempel ging fors naar beneden, omdat wetenschappers erin geslaagd zijn om oorzakelijke verbanden te leggen tussen deze stoffen afkomstig van de uitstoot van gemotoriseerd vervoer en de effecten op de volksgezondheid. Dat vermoeden van oorzakelijk verband was er vroeger wel al, maar nu staat het zwart op wit. Het internationale orgaan besloot daarom haar advieswaarde van 40 µg per m³ per jaar naar 10 µg per m³ per jaar te verlagen. De WGO beseft ook wel dat dat een hele opgave is en stelt dus een geleidelijk pad voor.

Fran Lauriks, projectleider en wetenschapster aan de Universiteit van Antwerpen, toonde wat dat verschil betekende voor Brussel. Eventjes duiken in de cijfers. Brussel telde 1.219.970 inwoners in 2021. Uit de resultaten van

CurieuzenAir bleek dat ruim 16.000 inwoners op een plek wonen die boven de huidige drempel van 40 µg uitkomt. Omgekeerd wonen slechts 19.000 Brusselaars op een plek die voldoet aan de toekomstige drempel van 10 µg van de Wereldgezondheidsorganisatie. Het gros van de meer dan één miljoen Brusselaars woont dus op een plek die niet voldoet volgens de WGO.

De resultaten kan een kind op de kaart kleuren volgens concentrische cirkels: een rood-oranje centrum en een blauwe-groene periferie. Al zijn er grote verschillen op lokaal niveau: de voetgangerszone en het park van Brussel zijn duidelijk positiever dan de straten errond. Ondanks de algemene positieve verbetering van de Brusselse luchtkwaliteit doorheen de jaren, blijft dit ongelijkheidspatroon bestaan, zoals aangetoond in het onderzoek van Interface Demography en CurieuzenAir.

Hoe gaat Brussel dit aanpakken?

Het is duidelijk dat we van ver komen. De LEZ die de meest vervuilende auto's van de baan houdt, de zone 30, ze hebben hun effect, maar het is nog niet genoeg.

1. We kregen op het politieke debat in de KVS van Minister Maron te horen dat de regering helaas niet haar belofte gestand doet om de WGO-

advieswaarde over te nemen voor Brussel wars van wat Europa doet. Veeleer kijkt hij naar de op gang zijnde hervorming van de EU AAQD (Ambient Air Quality Directive) waar Brussel wel degelijk pleitbezorger is voor de meest ambitieuze richtlijnen. Maar waarom hier op de EU wachten, en het risico lopen dat wat daar uitkomt een compromis zal zijn tussen gezondheid en economische belangen? We zien het daarom als onze taak om Brussel blijvend aan te sporen om hier pionier te zijn en die WGO-ambitie over te nemen, zodat achteraf ook Europa niet achterblijft.

“Zonder normatieve kaders blijven wetenschappelijke adviezen luchtkastelen.”

UGO TADDEI, CLIENT EARTH

We mikken ondertussen ook onze pijlen op het Europese niveau als lid van HEAL, de Europese koepelorganisatie voor een gezonde lucht (voluit Health and Environment Alliance). Want zoals Ugo Taddei van Client Earth opmerkte: *“autoriteiten hebben de verplichting om de bevolking te beschermen en de eerste stap moet zijn om de normatieve kaders te regelen volgens de wetenschappelijke*

adviezen. Zonder blijven de adviezen luchtkastelen." We houden je op de hoogte van onze lobby-exploten en hoe we je bij de campagne gaan betrekken!

2. Ondanks het feit dat de lucht op de grote verkeersassen van zo slechte kwaliteit is dat het illegaal is, moeten we ook een systematisch beleid voeren dat overal voor minder verkeer zorgt, om zo de gezondheid in de wijken waar vaak een kwetsbaar publiek woont, te verbeteren. Tim van BRAL opende het vragenuurtje daarom ook meteen met de vraag naar hoe het staat met Smart Move, de Brusselse versie van een slimme kilometerheffing. Mevrouw Van den Brandt liet optekenen dat het niet zo slecht is dat er niet veel te horen valt over Smart Move, omdat het betekent dat er achter de schermen onderhandelingen plaatsvinden.

Helaas kregen we na het debat via de wandelgangen te verstaan dat Smart Move er waarschijnlijk deze legislatuur niet zal komen. Spijtig! De kilometerheffing is dé hefboom om de doelstellingen van Good Move mogelijk te maken. Zonder wordt het veel moeilijker om de globale autodruk naar omlaag te krijgen. Een regionale inspanning voor de zonale heffing zou bovendien de lokale mobiliteitsplannen meer wind in de zeilen geven.

3. Ministers Maron en Van den Brandt erkennen dat de zwaksten in de maatschappij het hardst getroffen worden door slechte lucht. Hun plan is meer sensibilisering over de gezondheidsgevolgen van slechte lucht en een secundair meetnetwerk opzetten om burgers te betrekken en te sensibiliseren. Onze ateliers lokaal zetten we verder en brengen ons ook op de gemeentevloer.
4. Om de mensen lokaal van slechte lucht te bevrijden zet het Gewest in op maar liefst 50 autoluwe wijken. Elke wijk zal zijn eigen plan krijgen met een aantal structurerende assen. Vergelijk het met het ademhalingssysteem, met de wijken als gezonde longen, en de luchtpijptakken als verkeersaders. De Minister verwees naar Gent waar circulatieplannen zorgen voor minder verkeersdruk en mensen alternatieven nemen voor kortere afstanden. Wij waarschuwen Brussel evenwel voor het creëren van pineutstraten, straten waar veel mensen wonen en die toch veel verkeer zullen moeten slikken. Oplossing daarvoor? Algemene autodruk naar omlaag via Smart Move.
5. De LEZ blijft verstrengen. Die voorziet een dieselban in 2030 en een volledige elektrificatie van het wagenpark in 2035. De elektrificatie van bussen zou tegen 2036 uitgevoerd worden.

Oproep tot verbeelding

Een aangename publieke ruimte, ontharding om water door te kunnen laten, meer openbaar vervoer, ... Op zoveel thema's valt er nog winst te boeken voor een betere levenskwaliteit. Brussels als place to be waar alles dichtbij en te voet te bereiken is.

Annekatrien stelde het mooi: de stad is de toekomst en daar bouwen we nu aan. Het is prima om het uit te leggen aan de mensen, maar werk ook aan de verbeelding! Toon hoe de stad kan worden. Als je een beeld maakt en mensen positief benadert, kan de oppositie verdwijnen als sneeuw voor de zon. Ja, in die stad wil ik wonen!

Tijdelijk het verkeer uit een straat bannen heeft een onmiddellijk effect. Het potentieel van de circulatieplannen bestaat erin om de vrijgekomen ruimte te benutten voor experimenten. Niet alleen voor toeristen, maar ook voor zij die er wonen, studeren, werken en sporten in de publieke ruimte. Van zodra we de straat afsluiten (of is het openstellen?), dan komen mensen vanachter de gevels uit.

WAT BRENGT DE TOEKOMST?

Er ligt nog heel wat werk op de tafel voor Brussel. De emissies verder terugdringen blijft een belangrijke opdracht, en we zullen waakzaam moeten blijven dat de genomen maatregelen sociaal rechtvaardig zijn. Er zijn heel wat instrumenten voorhanden (slimme kilometerheffing, autoluwe wijken ofte leefwijken, lage emissiezone, ...), maar een ambitieuze toepassing ervan is natuurlijk cruciaal. We zullen samen met vele andere Brusselaars druk op de ketel moeten blijven zetten. Als er iets duidelijk is geworden in de afgelopen jaren, is het wel dat publieke burgeracties een concrete impact kunnen hebben. Ook de relevantie van *citizen science* als een strategie voor maatschappelijke verandering is duidelijk dankzij onder andere CurieuzeAir, zowel op kleine als grote schaal.

Met BRAL zullen we verder werken met onze leden en achterban aan een

duurzame stad waar het fijn is om te wonen voor iedereen. Er zijn nog heel wat uitdagingen voor Brussel die onze aandacht verdienen, en waar we gelukkig ook heel wat steun vinden bij de Brusselaars en het Brusselse middenveld.

ExpAIR is back!

Na CurieuzenAir bleven we nog met vragen zitten. Wat was het effect van de naweeën van de covid-19 periode?

In de officiële meetstations zien we bijvoorbeeld de luchtvervuiling weer omhooggaan. Zet de algemeen dalende trend zich door of wordt die trend helaas opnieuw doorbroken? Blijven de meest vervuilde plaatsen achter bij de algemene verbetering? Vergroot dit de kloof inzake milieurechtvaardigheid? Gaat de verbetering wel snel genoeg, wetende dat we anno 2022 nog steeds focussen op EU-waarden die door de wetenschappelijke inzichten voorbijgesneld zijn? Draagt het huidige beleid, zoals Good Move of Renolution, bij aan een versnelling?

Genoeg vragen om blijvend te onderzoeken hoe het met onze lucht gesteld is. Genoeg vragen ook om te blijven sensibiliseren en mobiliseren rond het belang van gezonde lucht. Want nog steeds zijn heel wat Brusselaars niet voldoende op de hoogte van de negatieve impact van slechte lucht op hun gezondheid en die van hun kinderen.

Nog te weinig horen we hoe opstoten in luchtvervuiling een goed leven voor Brusselaars met ademhalingsproblemen soms onmogelijk maken. Nog te veel inwoners zien luchtvervuiling als een quasi “natuurlijk” gegeven in de stad. Nog steeds schuiven politici en beleidsmakers gezonde lucht wel naar voren als noodzakelijk, maar trekken ze tegelijk van leer tegen de maatregelen die daartoe zouden moeten leiden.

Daarom lanceert BRAL samen met Leefmilieu Brussel een nieuw luchtmeetproject onder de reeds gekende noemer ExpAIR. Na het globale beeld van CurieuzenAir kiezen we voor gerichte NO2-metingen op de vermoedelijk meest vervuilde plaatsen en voor mini-meetcampagnes in functie van veranderingen in de publieke ruimte. We gaan er met ExpAIR opnieuw voor om coalities te smeden tussen burgers, organisaties, beleidsmakers, wetenschappers, ... kortom: iedereen die relevant is om een bijdrage te leveren aan een betere lucht in Brussel. Je zal dus zeker nog van ons horen in de komende jaren.

Lees hoe je kan bijdragen op

